

FOLTERING

Mishandeling en foltering: grondslag van totalitaire regimes
en de dagelijkse realiteit in de kampen

EEN VOORBEELD: BREENDONK

DOCUMENT 1

11.) Die Behandlung der Lagerinsassen muss hart, aber gerecht sein. Mishandlungen der Häftlinge sind verboten. Die Anwendung von Gewalt darf nur zur Bröchung von Widerstand erfolgen.

12.) Disziplinarstrafen im Lager kann nur der Kommandant oder der stellvertretende Kommandant verhängen.

13.) Als Lagerstrafen sind ausschliesslich zulässig:

- a) Arrest
Er wird in Einzelzellen vollzogen. Der Bestrafte erhält einen Strohsack, 2 Decken und die gleiche Verpflegung wie die übrigen Häftlinge;
- b) verschärfter Arrest
der Bestrafte erhält einen Strohsack, 2 Decken und als Nahrung Wasser und Brot, an deren Stelle jeden 4. Tag die gleiche Verpflegung wie für die übrigen Häftlinge tritt;
- c) strenger Arrest
der Häftling erhält lediglich eine Decke auf hartem Lager, Wasser und Bret und jeden 4. Tag die gleiche Verpflegung wie die übrigen Häftlinge.

Arrest kann bis zur Dauer eines Monats, verschärfter Arrest bis zu 3 Wochen, strenger Arrest bis zu 14 Tagen verhängt werden.

© Fort Breendonk

13.) Als strafmaatregel mogen uitsluitend volgende straffen aangewend worden:

a) 'Arrest'

Deze wordt in isoleercellen uitgevoerd. De gestrafte ontvangt een strozak, twee dekens en dezelfde behandeling als de andere gevangenen.

b) 'Verscherpte opsluiting'

De gestrafte ontvangt een matras gevuld met stro, twee dekens en als voedsel brood en water; elke vier dagen ontvangt hij dezelfde behandeling als de andere gevangenen.

c) 'Strengere opsluiting'

De gevangene ontvangt enkel een deken, water en brood, en elke vier dagen dezelfde behandeling als de andere gevangenen.

De opsluiting kan een maand duren, een verscherpte opsluiting tot drie weken, een strenge opsluiting daarentegen kan tot veertien dagen opgelegd worden.

Fragment uit de verordening van 12 mei 1942 met betrekking tot de organisatie van het kamp van Breendonk en het gebruik van geweld

DOCUMENT 2

«Buiten de woeste slagen die gedurende het werk werden uitgedeeld (schoppen, vuistslagen, zweep- of stokslagen) bestond er nog een andere straf die aan de gevangene voor de onbenulligste zaak opgelegd werd en die erin bestond op zijn rug een ransel te binden die gevuld was met 30 tot 50 kgr. stenen. Met deze vracht op de rug gebonden moest de ongelukkige dan een ganse dag werken of moest hij verschillende uren in de houding blijven staan met het aangezicht naar de muur gekeerd zodat het hem onmogelijk was voorover te buigen om de zware last, die zijn schouders uiteenrukte, beter te kunnen dragen. Daar het gemiddeld gewicht van een gedetineerde tussen 40 en 55 kilo schommelde kan men zich gemakkelijk rekenschap geven van de bovenmenselijke krachtinspanning die door deze proef van de gefolterde gevergd werd. Sommigen zijn aan de gevolgen ervan 's anderendaags overleden, zoals Roger Poquette van Marcinelle.»

© Fort Breendonk

Commissie voor oorlogsmisdaden bedreven
onder de bezetting van België 1940-1945.
Het folteringskamp Breendonk. Luik, 1948, p. 48

FOLTERING

DOCUMENT 3

«Wij kwamen met zeven aan bij het begin van de tunnel. Alls was er donker. Een ondraaglijk spektakel van getier en beledigingen volgde. Het was net de ingang van de hel! Ik moest onmiddellijk aan 'La Divina Comedia' van Dante denken: 'Laat varen alle hoop, gij die binnentreedt'. In de tunnel werd er volop geslagen en geschreeuwd door de SS'ers en de soldaten van de Wehrmacht...

Aan het einde van de gang moesten wij, verstompt van angst, plaatsnemen voor een betonnen muur. Wij moesten daar onbeweeglijk blijven staan. Bij de minste beweging volgde er slagen. Mijn hoofd werd tegen het ruwe beton geworpen. Het bloed liep over mijn gezicht. De mishandeling was er enorm. Toen ik over mijn gezicht wilde wrijven, werd ik opnieuw tegen de muur geslagen. In deze positie, met ons gezicht tegen de muur, bleven wij ongeveer negen uur staan. Tegen de avond, toen wij naar onze kamer overgebracht werden, waren wij gebroken, zowel fysiek als geestelijk.»

COEKELBERGS Roger, gevangene n° 375 - Breendonk, 10/08/1941 - 09/09/1941

«Wij zijn net uitgestapt als een groep Duitsers van over de brug, die toegang geeft tot het fort, op ons afkomen. Per drieën worden wij opgesteld, nageteld en een 'Los herein' wordt ons toegesnauwd. Dit kort bevel wordt onmiddellijk onderstreept door kolfslagen en schoppen. Mijn hart krimpt ineen, een angstig gevoel maakt zich van mij meester. Zal dit onze dagelijkse behandeling worden?»

BAEYENS Victor, gevangene n° 89 - Breendonk, 10/08/1941 - 09/09/1941

[BAEYENS,V., In de schaduw van de galg. S.d., s.l.]

«Het leek alsof de Russen die in ons gezelschap waren enkele wortelen gestolen hadden uit de keuken en dat men hen had opgemerkt. We moesten allemaal verzamelen en onze zakken leegmaken. [...] Toen ze hun zakken leegmaakten, vielen de aardappelen op de grond. Ze werden onmiddellijk geslagen met de zweep en gestampt tot ze op de grond vielen. Ze moesten op hun knieën blijven zitten en vervolgens werden ze in de isoleercellen geplaatst. Daar moesten ze de ganse dag en nacht blijven, zonder eten.»

BOECKMANS Louis, gevangene n° 3253 - Breendonk, 23/07/1944 - 08/08/1944

«Wanneer wij in de kamers waren en er bij ongeluk een der gevangenen niet gelijnd was of er een stroohalm op den grond lag vonden bewakers er genoeg in de gevangenen van de kamer te doen hinleggen, opstaan, op de bedden, onder de bedden te laten kruipen. Deze bevelen waren op zich niet zo erg, doch de meer bejaarde mensen hadden alle moeite om deze bevelen uit te voeren. [...] Deze werden geslagen en gestampt door de [Vlaamse SS-man] Wijss zodat ze nog verschillende dagen nadien er de sporen van droegen. Het is voorgevallen dat Wijss over ons heen stapte en bij elke stap met zijn hielijzers de gevangenen kwetste.»

STEIN Vital, gevangene n° 2412 - Breendonk, ... - 06/05/1944

[© Krijgsauditoraat, Brussel, Proces van Mechelen]

«Op het werk was een paal geslagen op ongeveer 1 meter boven de grond. Deze paal had naar schatting een doorsnede van 15 cm. Op bevel van Wijss moest ik dan met een voet op deze paal gaan staan met de schop in de handen en de armen opgeheven. Dan begon Wijss met stenen naar mij te werpen totdat ik gans uitgeput van de paal afviel. Dit heb ik tweemaal moeten doen, telkens op bevel van Wijss. Deze beval zulks gewoonlijk wanneer de commandant of luitenant van het fort op het werk verscheen.»

REYNDERS Joseph, gevangene n° 2350 - Breendonk, 21/07/1944 - 08/08/1944

[© Krijgsauditoraat, Brussel, Proces van Mechelen]

FOLTERING

DOCUMENT 4

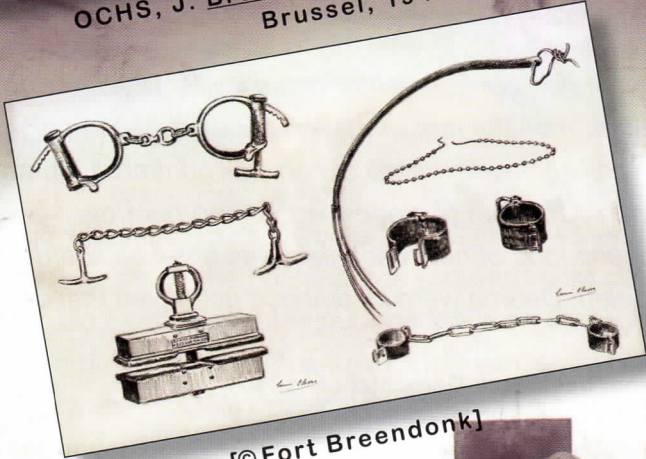

[© Fort Breendonk]

[© Fort Breendonk]

OCHS, J. Breendonck. Bagnards et bourreaux. Brussel, 1947, ill. 25

[© Fort Breendonk]

Op de schets herkent men verschillende boeien en een zweep, een hoofdband gemaakt uit kleine loden bolletjes op een draad alsook een soort pers, die gebruikt werd als geïmproviseerde 'duimschroef' om de vingerkootjes van de hand te breken.

«Ik werd met slagen overladen gedurende de uren dat ik door de gestapo's ondervraagd werd. Vervolgens heeft men mij opgehangen aan de handen, vervolgens vastgemaakt, uitgekleed en geslagen met repen van leer. Ik werd onderworpen aan een opsluiting in een cel en kende amper de andere gevangenen omdat ik bij het verlaten van de cel steeds een kap over het hoofd kreeg. Ik heb Joséphine Claes verzorgd na haar terugkeer uit de folterkamer. Ik heb haar lichaam gezien. Het was zwart van de slagen. Na Breendonk werd zij overgebracht naar een concentratiekamp in Duitsland. Daar is ze gestorven. Ik weet dat de echtgenoot van Mira Sokol ook in Breendonk was. Hij is gestorven op enkele meters van de cel waarin zijn vrouw opgesloten zat.»

Claire COGAN, die verpleegster was in het Brugman hospitaal te Brussel, verbleef in Breendonk van 17 november 1943 tot 1 juni 1943

FOLTERING

«De haak werd bevestigd aan de boeien waarmee mijn handen achter de rug vastgemaakt waren. Daarna trokken ze me aan de ketting omhoog, tot ik ongeveer een meter boven de vloer hing. Je kon het in die houding, opgehangen bij de handen op de rug, heel even met spierkracht uithouden. Je zult tijdens die paar minuten, terwijl je hijgend het uiterste van je krachten vergt en het zweet op je voorhoofd en lippen staat, geen enkele vraag beantwoorden. Medeplichtigen? Adressen? Ontmoetingsplaatsen? Er komt nauwelijks iets uit je mond. Alle leven heeft zich samengetrokken in één enkele plek van je lichaam, in je schoudergewrichten, en je lijf reageert niet; het put zich helemaal in deze krachtsontwikkeling uit. Maar zelfs sterkgebouwde mensen houden dit niet lang vol. Wat mij betreft, ik moest het snel opgeven. En toen gebeurde er iets, een gekraak was het, een versplintering die mijn lichaam tot op dit moment niet is vergeten. Beenderen sprongen uit hun gewrichtsholtes. Het gewicht van mijn eigen lichaam zorgde voor een totale ontwrichting. Ik viel in de leegte en hing nu aan mijn verrekte, van achteren omhoog getrokken en over mijn hoofd verdraaide, gesloten armen. En daarbij hagelde de bullepees op mijn lichaam neer. Maar alleen in de foltering wordt de vervlezing van de mens compleet: terwijl hij schreeuwt van de pijn, op geen hulp meer hoopt en zich niet meer kan verweren, wordt de gefolterde alleen nog maar lichaam, vlees, en verder niets.»

Hans MAYER, alias Jean AMERY, gevangene n° 2311 - Breendonk, 23.07.1943 - 15.01.1944
AMERY, J. *Par-delà le Crime et le Châtiment. Essai pour surmonter l'insurmontable.* Acte Sud, 1995, p. 67-68

«Ik ben soms aanwezig geweest bij ondervragingen in den bunker, echter niet dikwijls. Wanneer de gevangenen niet wilden spreken, werden zij geslagen, meestal met een stierenpees. [...] Sommige beamten, wanneer zij kwamen ondervragen hadden zelf een soort matrak of een stuk gummi bij. Soms werd de gevangene ontkleed om geslagen te worden. Om hem te slagen legde men hem over een tafel of een stoel. Wanneer het bleek dat de gevangene loog of helemaal niet wilde spreken, werden hem de handen op den rug geboeid met de handboeien. Daarna werd hij omhoog getrokken met een katrol en dan werd hij geslagen. [...]»

De Vlaamse SS'er Fernand WIJSS voor het Militair Gerechtshof - 1945
[© Krijgsauditoraat, Brussel, Proces van Mechelen]

«De ondervraging onder druk, het is te zeggen, met foltering... Over het algemeen werd men opgehangen en deed men uw broek afdoen. Ik excuseer mij voor de details, maar goed. Dit deed men vermoedelijk om te zien of men van joodse origine was maar vooral om wat er ging volgen als ongeluk. (...) de klassieke foltering bestond uit de ophanging

Foltering te Buchenwald - een gelijkaardige foltering werd in Breendonk toegepast

langs achteren, het is te zeggen dat men de handen achter de rug bevestigde met boeien en dat deze boeien aan een haak vastgemaakt werden zodat

men u kon omhoog trekken. (...). Dit maakte dat (...) u omhoog getrokken werd van achteruit. Maar wat gebeurde er wanneer u de bodem verliet? Uw lichaam bengelde naar voren, (...), uw lichaam nam een horizontale houding aan met onhoudbare pijn in de gewrichten tot gevolg. Om de foltering nog erger te maken, werd u geslagen op de rug, op de onderrug met slagen van karwatsen, met slagen van knuppels om echt uw knieschijven of uw schouders uit de kom te laten schieten.»

FOLTERING

«En vervolgens liet men u vallen op deze blokken (...) Vaak werden uw botten hierdoor gebroken en vooral de knieschijven. Men deed u opnieuw opstaan, men kleineerde u en over het algemeen lieten de sluitspieren zich los en het is daarvoor dat het kleine gootje diende. Het was niet voor het bloed, maar het was voor ... en dat duurde dan voort tot u de eerste keer het bewustzijn verloor. Vervolgens bracht men u terug bij bewustzijn met een emmer water of met slagen, en begon men opnieuw totdat u weer flauw zou vallen en dat bleef zo'n uur, twee uur, ... voortduren totdat u zich in een toestand bevond dat u elke zin voor realiteit verloren had... U wist niet langer waar u was, wat er met u gebeurde, u begreep niets meer, ...

Over het algemeen was u op dat ogenblik niet meer dan een wrak dat men naar het cachot of anders naar de kamer overbracht.»

Robert SCHRIEWER, gevangene n° 330 - Breendonk, 01.02.1944 - 29.02.1944

«Daadwerkelijk, wanneer de zak me van het hoofd gedaan werd, bevond ik mij in de meest sinistere kamer van het fort, zonder venster of enige andere opening naar buiten toe. In de kamer bevonden zich Max, Vits en twee andere gestapo's. Alseek een tafel met daarachter een stoel. Op de tafel bevond zich in het midden een notaboekje, met links ervan in vergelijking met de zitplaats een typemachine met het blad in aanslag, duidelijk bedoeld om de 'bekenntnissen' op te tekenen. Langs rechts lagen de 'ossenspees' en een doos waaruit een koord met een elektrische stekker hing en een kabel die voorzien was van een metalen punt.

(...) De 'ossenspees' bestond uit een steel op dewelke een reep vastgezet was waarvan ik de lengte rond 1,5 meter en de diameter rond 2 meter schat. Deze zweep, waarvan ik de gevolgen ondervonden heb, diende om de gefolterde te geselen; door de soepelheid veroorzaakte de zweep een levendige pijn, die bleef voortduren door de lange en brede kneuzingen. [...] Om terug te komen op de Bunker: tegen de muur was er ook een soort van kachel of een open haard, ik herinner me er niet de exacte vorm meer van, die gevuld was met zwarte brandstof op dewelke zich ijzers bevonden. Het vuur werd niet aangestoken maar blijkbaar waren er tuigen die bestemd waren om verhit te worden met het oog op foltering. Aan de muur bevond zich een ketting met een opgerolde kabel die tegen de muur bevestigd was. Aan het uiteinde bevond zich een haak, aan de andere kant een oog waarmee de koord op de hoogte van een mens aan een grote nagel bevestigd kon worden.

Zonder op te houden met de vragen te herhalen kreeg ik vuistslagen in het gezicht en in de maag, stampen tegen de benen, in de buik, in de geslachtsdelen, werd ik geslagen met de ossenspees over het hele lichaam. Dit gebeurde door de smerissen van de Gestapo die elkaar aflostten maar vooral door Vits. Redelijk snel na het begin van de ondervragingssessie, werden mijn handen met boeien achter de rug geketend en werd de haak die zich aan het uiteinde van de kabel bevond achter de ketting tussen de twee boeien gehaakt. Ik werd, met de handen naar achter gebonden, tot op een bepaalde afstand van de bodem opgehesen. Al snel kreeg ik door deze houding een zeer benauwd gevoel van verstikking dat vergelijkbaar is met dat van de verdrinkingsdood. Het regende vuistslagen en slagen met de ossenspees. Opnieuw bloedde ik uit de neus.

Op bepaalde ogenblikken draaide het uitgestrekte lichaam onder de slagen rond het touw. Soms werd het oog, dat vastgehecht was aan een nagel in de muur losgelaten, waardoor de smerissen me snel lieten vallen op mijn benen en knieën, waarna ik opnieuw brutaal omhoog gehesen werd, en dit meerdere opeenvolgende keren.»

Jacques GRIPPA, gevangene n° 2279 - Breendonk, 10.07.1943 - 06.05.1944
GRIPPA, J. Chronique d'une époque, 1930-1947. Antwerpen, 1988, p. 235

FOLTERING

DOCUMENT 5

«Juliusberger, een journalist uit Berlijn, had zich veroorloofd pamfletten te publiceren tegen het regime. (...)

Hij moest zijn vaderland verlaten op het moment dat de terreur er uitbrak. Omdat hij de Duitse nationaliteit bezat, werd hij bij het begin van de oorlog door de Belgen in verschillende concentratiekampen geplaatst. Na de tragische gebeurtenissen van 1940, viel hij in handen van de Gestapo. Het is zo dat hij in Breendonk verzeild raakte, kort na mijn aankomst in het kamp.

Al snel maakte hij kennis met de ellende... waardoor hij nog meer zijn geest van onafhankelijkheid wilde tonen. Toen hij op een dag het gebrek aan en de slechte kwaliteit van het brood aanklaagde, beschuldigde men hem van 'Meuterei', van muiterij!

Hoewel men hem verplichtte zijn eigen graf te graven, werd hij niet gefusilleerd; zijn martelaarsgang bleef voortduren.

Iedereen werkte zijn woede uit op hem, de soldaten, de onderofficieren, de 'Zugführers'. En de verschrikkelijke psychische en morele aftakeling deden dit nog toenemen. Hij verloor elke vorm van menselijke waardigheid.

Gedreven door de vreselijke honger, was alles voor hem goed, zolang hij maar kon eten. [...]

Zoals zoveel anderen, probeerde hij zijn armzalig bestaan te beëindigen door zich te verdrinken in de gracht die het fort omringd. Men heeft hem opgevist.

Zelfs de soldaten hadden medelijden met hem en gaven hem broodkorstjes.

Het was al te laat, en in de dood heeft ook hij de verlichting gevonden.

Deze trieste geschiedenis was er slechts één uit de duizenden.»

Jacques OCHS, gevangene n° 56 - Breendonk, 07.12.1940 – 20.02.1942
OCHS, J. Breendonck. Bagnards et bourreaux. Brussel, 1947, p. 44-46

«(Juliusberger), een Duitse jood die in Frankrijk aangehouden was, was bij Schmitt gaan klagen over de voeding. Schmitt deed hem terugkomen op zijn woorden, bedreigde hem met zijn revolver en zei dat hij hem ging doden. Hij heeft hem verplicht zijn eigen graf in het zand te graven. Wanneer hij het gat voor de helft uitgegraven had, zei Schmitt hem dat hij kon gaan en dat hij zijn werk op de werf kon hervatten. Juliusberger stierf twee of drie maanden later, aan de gevolgen van het gebrek aan voedsel en vooral door de slagen [...].»

Jacques FRYDMAN, gevangene n° 2 - Breendonk, 21.09.1940 - 29.01.1942
[© Krijgsauditoraat, Brussel, Proces van Mechelen]

[© Fort Breendonk]